

Primera part IDEES FONAMENTALS

§7 LA IDEA DE LES PERSONES LLIURES I IGUALS

La teoria de la justícia com a equitat parteix de la convicció que en una societat democràtica i constitucional tots els ciutadans són considerats com a persones lliures i iguals. Altrament, no podrien participar en la cooperació social.

Les persones lliures i iguals posseeixen, segons Rawls, dues facultats morals: la que els permet arribar a tenir un sentit de la justícia i la que els permet arribar a tenir una concepció del bé. La primera facultat moral vol dir que les persones poden entendre els principis de la justícia política, de la justícia pública, i actuar de manera coherent cooperant socialment. La segona facultat moral significa que les persones poden formular racionalment una determinada idea del que és el bé, o sigui, poden elaborar un conjunt ordenat de fins i objectius últims per a la seva vida que fan que aquesta sigui valuosa, i per fer-ho utilitzen doctrines religioses, filosòfiques o morals comprensives, o sigui, que abasten els àmbits més generals de la vida.

Gràcies a aquestes dues facultats, les persones s'impliquen en la cooperació social d'acord amb principis equitatius que consideren fins en ells mateixos. Aquí s'utilitza, doncs, el concepte de persona en un sentit polític, és a dir, en relació amb la cooperació social en una societat que vol ser justa, i no pas en un sentit filosòfic o psicològic. O sigui, en una societat democràtica els ciutadans són considerats persones en aquest sentit: se'ls reconeix que desenvolupen un sentit de la justícia i una concepció del bé.

I precisament per això se'ls considera tots iguals: es considera que tots posseeixen un grau mínim si més no d'aquestes dues facultats morals. Per tant, les facultats morals són la base de la igualtat política, de la igualtat en drets.

En aquesta línia, cal distingir entre una societat política democràtica i una comunitat: la societat no és una comunitat i les comunitats no són una societat. Per què? Primer, perquè les comunitats estan incloses en la societat, mentre que la societat no pot estar inclosa en cap comunitat. Segon, perquè les comunitats es basen en valors i fins explícitament compartits per tots els seus membres, els quals s'adhereixen a aquest ideari de manera voluntària, mentre que els ciutadans no formen part d'una societat voluntàriament. Tercer, la societat es caracteritza per una forma política de govern, per una constitució i unes lleis, i per consegüent per l'exercici del poder coercitiu. I, quart, en una societat democràtica existeix, i es defensa que existeixi, un pluralisme de concepcions filosòfiques, religioses i morals raonable, val a dir, que sigui compatible amb els principis de la justícia com a equitat, mentre que una comunitat propugna una sola concepció determinada. La societat democràtica garanteix, doncs, la igualtat de tots els seus membres prescindint de la concepció que tinguin de la vida.

I aquests ciutadans també són reconeguts com a lliures. En quin sentit? Primer, en el sentit que ells mateixos es consideren subjectes de les dues facultats morals esmentades i així poden elaborar la concepció del bé que considerin millor i de modificar-la o substituir-la al llarg de la seva vida, cosa que és expressió de llibertat i que una societat democràtica reconeix i potencia, ja que una societat democràtica està fonamentada en la cooperació social voluntària dels

ciutadans per al benefici recíproc de tots. Així, doncs, cada ciutadà estableix, al llarg de la seva vida, els seus propis compromisos no polítics, o sigui, morals, en adherir-se a fins últims que donen sentit a la seva vida i conformar així la seva identitat personal moral. Per tant, la societat democràtica reconeix la llibertat per a la cooperació social i també per a la formació de la pròpia adhesió a una determinada concepció ètica de la vida que sigui compatible amb els principis de la justícia política. I, en segon lloc, els ciutadans d'una democràcia política són lliures perquè es consideren a si mateixos com a font d'exigències que poden fer valer públicament en el si de la societat. Aquestes exigències són els seus drets com a ciutadans, drets que obliguen les institucions de la societat, però que alhora es tradueixen en obligacions de cada ciutadà respecte dels altres membres de la societat i de les institucions socials. És lliure, doncs, la persona que socialment compta com a font d'exigències vàlides, o sigui, com a capaç de drets i obligacions. Per tant, la concepció política de la justícia com a equitat fa dels ciutadans persones lliures.

En conclusió, només les persones iguals i lliures poden desenvolupar un paper com a membres que cooperen dins de la societat per al benefici de tots. I per això resulta normatiu per a la societat democràtica reconèixer i potenciar la igualtat i la llibertat dels ciutadans.

58 RELACIÓ ENTRE LES IDEES FONAMENTALS

Rawls proposa cinc idees fonamentals com a base de la seva teoria de la justícia: 1) la societat és un sistema equitatiu de cooperació, 2) per això la societat ha d'estar ben ordenada, 3) i té una estructura bàsica, 4) la societat s'inicia en virtut de la posició original, i 5) en aquesta societat els ciutadans són considerats lliures i iguals.

La relació entre aquestes cinc idees fonamentals és deductiva: a partir de la primera es van explicitant les seves conseqüències, que es concreten en les altres quatre idees. La idea central, doncs, és la de la cooperació social. I ella planteja els requisits que ha de complir una concepció política, o sigui, pública, no particular, de la justícia en un règim democràtic que sigui constitucional.

La base de la democràcia no es troba, doncs, en una doctrina comprensiva, en una concepció de la vida determinada, sinó en la cooperació social per al benefici de tots. Rawls parteix així de la definició de la societat com un sistema equitatiu de cooperació entre ciutadans iguals i lliures, d'acord amb la cultura democràtica habitual.

59 LA IDEA DE JUSTIFICACIÓ PÚBLICA

En política, la idea de la justificació pública juga un paper fonamental. I, segons Rawls, està relacionada amb la de l'equilibri reflexiu, amb la del consens entrecreuat i amb la de la raó pública lliure.

En una societat ben ordenada es produeix la justificació pública. Per què? Perquè una societat ben ordenada està regulada per una concepció de la justícia que té un reconeixement públic, o sigui, és coneguda públicament, està a la base de les institucions de la societat i és acceptada per la ciutadania.

Aquesta concepció de la justícia presenta tres trets: 1) està pensada per a l'estructura bàsica d'una societat democràtica; 2) no requereix que els ciutadans acceptin prèviament cap

doctrina comprensiva particular; i 3) conté només idees fonamentals típiques d'una societat democràtica.

Està ben ordenada, en aquest sentit, aquella societat en què tothom accepta els mateixos principis de justícia pública, no la mateixa concepció de la vida. Què significa, doncs, *justificació pública* en una societat ben ordenada? La situació que es dona quan tots els ciutadans poden cooperar políticament i socialment en condicions d'igualtat i llibertat, en condicions, doncs, que poden valorar com a justes, com a equitatives, com a beneficioses per a tots. Aquesta justificació pública es produeix, doncs, per l'acceptació, per part de tothom, dels principis de la justícia com a equitat. I aquesta acceptació es dona quan hi ha un consens dels ciutadans sobre els elements essencials d'una democràcia constitucional, com ara els principis fonamentals i els drets i llibertats bàsics de la ciutadania.

Rawls situa aquesta concepció de la justificació pública en el si del liberalisme polític, al qual s'adhereix. Però afirma que no implica haver d'acceptar prèviament cap doctrina filosòfica, moral o religiosa determinada, car la justícia com a equitat no depèn d'elles. El liberalisme garanteix així en una societat democràtica i plural les condicions de cooperació equitativa en benefici de tots. I fa possible, doncs, un equilibri reflexiu i un consens entrecreuat entre doctrines raonables.

§10 LA IDEA DE L'EQUILIBRI REFLEXIU

Què significa aquesta expressió, que Rawls situa entre les idees fonamentals de la seva concepció de la justícia? Connecta amb el tema del sentit de la justícia que tenen els ciutadans lliures i iguals en una democràcia. Aquest sentit de la justícia implica que les persones posseeixen les facultats de la raó, de la imaginació i del judici, gràcies a les quals poden elaborar judicis raonables sobre els temes, com ara quan s'afirma que l'esclavitud no és èticament acceptable. Si les condicions ens són favorables, les persones podem adquirir les virtuts que són necessàries per formular judicis raonables, com la virtut de la imparcialitat i la virtut de la prudència.

El cas, però, és que les persones defensen concepcions diferents i, a més a més, mantenen postures contraposades al llarg de la seva vida, de manera que fàcilment apareixen conflictes. Per això cal preguntar-se com aconseguir que els nostres judicis raonats siguin més consistents entre si i amb els dels altres sense que calgui la imposició externa de l'autoritat política. La solució es troba en la idea de l'equilibri reflexiu.

L'objectiu és clar: aconseguir un acord raonable sobre qüestions de justícia política en el si d'una societat democràtica, caracteritzada per la coexistència de concepcions diverses (pluralisme). Doncs bé, l'autor aplica el mot "equilibri" als judicis d'una persona i afirma que aquesta estaria en un equilibri reflexiu estricte si, fent ús del vel d'ignorància, formulés una posició inicial, una sèrie de judicis inicials, mb la qual tots els altres judicis que emetés sobre altres qüestions estarien en harmonia. O sigui, en la ment d'aquesta persona, les conviccions generals, els primers principis i els judicis particulars concordarien entre si.

Ara bé, tan aviat com la persona pren consciència de les concepcions alternatives a les seves que hi ha en la ment de les altres persones, es veu impulsada a cercar un equilibri reflexiu ampli, no estricte. En una societat democràtica hi ha diferents concepcions de la justícia política, de la justícia pública. I les persones han de tenir en compte els seus arguments per

arribar a un equilibri reflexiu personal. De fet, la justícia política ha de fer possible la convivència, l'existència d'una societat ben ordenada, que no és res més que una societat regulada d'acord amb una concepció de la justícia que tothom accepta. Quan això passa, existeix entre els ciutadans un equilibri reflexiu general o ple. És l'equilibri que necessita la justícia pública i que ella mateixa afavoreix.

§11 LA IDEA D'UN CONSENS ENTRECREUAT

En una societat ben ordenada existeix un consens entrecreuat estable, ja que tothom comparteix la mateixa concepció pública de la justícia, encara que cadascú ho faci des d'una posició comprensiva (visió religiosa, filosòfica o moral) determinada. El consens entrecreuat consisteix, doncs, en una unitat política i social entre els ciutadans d'una societat democràtica. Només així pot existir una concepció política de la justícia no imposada i que no descansi en una visió comprensiva particular.

Certament, els ciutadans defensen, si més no, diversos valors religiosos, filosòfics, morals, associatius, personals, etc. I alguns ciutadans tenen, fins i tot, una doctrina ben articulada, una visió global sistemàtica. Però una societat democràtica no es fonamenta en cap d'elles. Per això el pluralisme raonable constitueix una condició permanent d'una societat veritablement democràtica, d'una cultura democràtica pública, característica de societats lliures.

A part del pluralisme raonable (1), hi ha, segons l'autor, altres quatre fets generals distintius d'una democràcia: (2) l'Estat no pot fer ús de la seva força opressora per imposar una doctrina comprensiva determinada; (3) la concepció pública de la justícia que els ciutadans comparteixen ha de poder ser acceptada per les doctrines comprensives que els ciutadans adopten a títol personal; (4) la cultura política que existeix en una societat democràtica conté idees fonamentals que permeten desenvolupar una concepció política apta per mantenir un règim constitucional; i (5) les condicions de la vida ordinària fan improbable que tothom arribi a la mateixa conclusió per molta racionalitat que s'apliqui en el procés de deliberació.

Per tant, el consens entrecreuat serveix de base pública per justificar la concepció de la justícia que impera en un règim democràtic. I l'autor considera que un règim democràtic constitucional és just i factible. I el seu llibre intenta convèncer el lector que és possible elaborar una concepció de la justícia apta per a un règim basat en una constitució que no pressuposi cap doctrina comprensiva particular. Es tracta de la idea de la justícia com a equitat.

Segona part ES PRINCIPIS DE JUSTÍCIA

§12 TRES QÜESTIONS BÀSIQUES

L'autor dedica la segona part del llibre a exposar i justificar els dos principis de justícia com a equitat que han de regular les institucions d'una societat democràtica constitucional. I també afronta les crítiques que se'ls han fet. I en aquesta primera secció es planteja tres qüestions prèvies per enfocar bé el tema.

La primera qüestió fa referència als principis de justícia que necessita una democràcia, els que li serien més adients per garantir la igualtat i la llibertat de tots els ciutadans. Rawls parteix de

la definició d'una societat democràtica com un sistema - no pas una comunitat ni una associació - equitatiu de cooperació social entre ciutadans lliures i iguals. Amb quins principis, doncs, es pot garantir la igualtat i la llibertat, i la cooperació social?

La segona qüestió concreta més la primera. L'autor afirma que l'objecte principal de la justícia política és l'estructura bàsica de la societat, o sigui, les principals institucions polítiques i socials del sistema, i la manera com encaixen les unes amb les altres. Creu, justament, que les desigualtats social i econòmiques no justificables tenen el seu origen en el mal funcionament de l'estructura bàsica. Per això es pregunta quins principis de justícia podrien legitimar diferències que fossin compatibles amb la llibertat i la igualtat dels ciutadans.

I la tercera qüestió fa referència al liberalisme polític, que constitueix el marc en què l'autor inscriu la seva teoria de la justícia com a equitat. Per això exposa els trets distintius del liberalisme tal com ell l'entén: 1) el liberalisme polític considera la societat com una estructura bàsica que ens acull en néixer i que abandonem en morir, o sigui, un sistema tancat de què no formem part voluntàriament; 2) el poder polític de l'Estat és el mateix poder polític dels ciutadans, que se l'imposen a si mateixos com a cos col·lectiu en considerar-se lliures i iguals; 3) el liberalisme polític parteix del fet del pluralisme raonable, o sigui, de la coexistència de diferents visions de la realitat (concepcions comprensives, en diu l'autor) que poden ser contraposades o àdhuc antagòniques, cosa que planeja la qüestió de quina concepció de la justícia pot justificar que els ciutadans s'imposin el poder polític legítimament els uns sobre els altres; 4) el liberalisme polític considera que el poder polític només és legítim quan està regulat per una constitució que pugui ser acceptada per tots els ciutadans: és el principi liberal de legitimitat política, segons el qual les essències de la constitució (essències constitucionals) són els principis generals i valors que els ciutadans han decidit de compartir: l'Estat democràtic té per base el consens dels ciutadans considerats lliures i iguals.

El problema més gruixut, doncs, que ha d'afrontar la qüestió de definir la justícia com a equitat consisteix a trobar la manera de fer compatibles els drets i llibertats bàsics de tothom amb les desigualtats socials i econòmiques. L'autor reconeix que aquestes desigualtats són la seva principal preocupació. Cal, doncs, identificar un principi distributiu que permeti la compatibilitat.

§13 DOS PRINCIPIOS DE JUSTÍCIA

Sobre la base d'aquesta problemàtica, l'autor torna a proposar els mateixos principis de justícia de la seva primera obra *A Theory of Justice*, de 1971, però ara amb formulació que recull les crítiques que se li van expressar durant els anys vuitanta. Són dos (expressats a la nostra manera):

a) Les llibertats bàsiques de les persones són iguals per a tothom. Per això tot ciutadà té el mateix dret a aquestes llibertats, de manera que l'esquema o conjunt d'aquestes llibertats d'un individu determinat ha de ser compatible amb un esquema semblant de llibertats per a tots els altres ciutadans. És el principi de la igualtat de tots en una societat democràtica.

b) El cas, però, és que en una societat democràtica també hi ha desigualtats socials i econòmiques, les quals semblen contradir el primer principi. Rawls creu, però, que poden existir legítimament si compleixen dues condicions: 1) depenen de càrrecs i posicions socials que han d'estar oberts a tothom; altrament es violaria el principi de la igualtat equitativa

d'oportunitats; i 2) han de redundar en benefici justament dels ciutadans amb menys avantatges; altrament, es violaria la idea bàsica que la societat consisteix en un sistema de cooperació social de tots en benefici de tots. Aquest segon principi és el de la diferència.

L'autor considera que el principi de diferència depèn prèviament del principi d'igualtat d'oportunitats. Per què? Perquè la distribució dels beneficis entre els ciutadans s'ha de guiar pel principi de la igualtat bàsica. O sigui, el respecte a la diferència no pot entrar en contradicció amb el respecte a la igualtat. El problema, doncs, es formula així: iquin seria el principi de distribució acceptable en democràcia perquè faria compatible l'exercici del dret de tots a les llibertats bàsiques i la igualtat d'oportunitat amb les diferències socials i econòmiques?

Amb aquest plantejament l'autor vol evitar de caure en una defensa merament formal de la igualtat d'oportunitats, que no tindria en compte que no totes les persones tenen les mateixes capacitats (dotació innata, en diu ell) ni la mateixa motivació. A igual dotació innata i igual motivació, tothom ha de gaudir d'entrada de les mateixes perspectives d'èxit personal independentment de la seva classe econòmica i social, com succeeix idealment en un sistema liberal de mercat lliure, però la realitat està plena de diferències i la igualtat resulta massa formal si no l'especifiquem una mica més.

La solució al problema passa, segons l'autor, per determinar quines són les llibertats bàsiques iguals per a tothom. Per exemple, amb una llista com aquesta:

- llibertat de pensament
- llibertat de consciència
- les llibertats polítiques, com ara el dret de sufragi i el dret a participar en la vida política
- llibertat d'associació
- drets i llibertats relatius a la integritat física i moral de la persona
- drets i llibertat emparats en la llei.

Aquesta llista implica que no hi ha cap llibertat concreta que tingui una primacia especial sobre les altres: cal poder garantir-les totes. De fet, forma part de la tradició democràtica liberal la lluita per anar aconseguint llibertats concretes i garanties legals emparades per una constitució. La idea de la justícia com a equitat s'emmarca en aquesta tradició.

Per elaborar una llista com l'anterior es poden seguir dos procediments: 1) recollir les llibertats reconegudes en els règims democràtics que històricament han tingut més èxit; 2) especificar analíticament les llibertats que garanteixen l'exercici de les dues facultats morals de les persones: la facultat de pensar lliurement i la facultat d'elaborar un sentit propi de la justícia. De fet, si no poguéssim fer ús d'aquestes dues facultats, tampoc no seríem pràcticament ciutadans lliures i iguals.

L'autor considera que l'àmbit d'aplicació del primer principi, el de la igualtat, són les institucions essencials de la societat democràtica – el que ell anomena “estructura bàsica” – i alhora la constitució de l'Estat, que ha de garantir justament les llibertats bàsiques, especialment les llibertats polítiques, la llibertat de pensament i la d'associació, i ha de determinar el règim polític que adopta la societat i la forma de govern. D'aquest conjunt de realitats, l'autor en diu “essències constitucionals”. I és així com en una democràcia s'assegura la primacia del primer principi de justícia, el de la igualtat. I el segon principi de justícia, el de la diferència, s'ha d'aplicar sobre aquest rerefons institucional de la justícia social i econòmica.

Finalment, l'autor considera que, en una seqüència ideal de quatre etapes, els dos principis de justícia s'apliquen en oments diferents. Les quatre etapes són aquestes: 1) l'adopció del vel d'ignorància, 2) la convenció constituent, 3) la redacció de lleis que despleguin la constitució, i 4) l'aplicació de les lleis pels tribunals de justícia. El primer principi de justícia s'aplica en l'etapa 2, la de la constitució, mentre que el segon principi de justícia entra en joc en l'etapa 3, sobretot en relació amb la legislació social i econòmica, o sigui, en temes de justícia retributiva.

La conclusió de tota aquesta secció diu que la compatibilitat entre el primer i el segon principi de justícia es trobaria en la idea de reciprocitat, fonamental si la societat és un sistema de cooperació social en benefici de tots.

§14 EL PROBLEMA DE LA JUSTÍCIA DISTRIBUTIVA

En què consisteix? Per què és un problema? La qüestió central de la política rau a mantenir en el temps el sistema de cooperació social en què consisteix una societat democràtica. Per això cal assegurar que aquest sistema sigui equitatiu, eficient i productiu. I per aconseguir-ho cal regular adequadament les institucions fonamentals, socials i polítiques, les institucions de l'estructura bàsica. Per tant, cal afrontar el problema de la justícia distributiva.

L'autor entén que en una societat democràtica la justícia distributiva està relacionada amb la cooperació dels ciutadans per tal de produir els recursos que la societat necessita i que els ciutadans reclamen. Es tracta així de distribuir la riquesa global segons unes regles i procediments que siguin acceptables com a justos. D'això, l'autor en diu "justícia procedimental pura de rerefons", expressió grandiloqüent per a una idea, en el fons, senzilla.

L'autor rebutja, doncs, la interpretació de la justícia distributiva com a justícia assignativa, característica de la filosofia utilitarista de Bentham i Sidgwick, ja que considera que el criteri de la distribució justa dels recursos de la societat s'ha de determinar regulant les institucions bàsiques de la societat, i no pas assignant als individus els que els pertocaria, cosa impossible de precisar.

La justícia distributiva queda plantejada, doncs, com una qüestió que afecta l'estructura bàsica de la societat. I la pregunta és: quines regles poden garantir que les institucions socials i polítiques d'una democràcia funcionin de manera equitativa? És el que l'autor anomena "regles de rerefons". I respon que seran aquelles regles que satisfacin els dos principis de justícia. El primer principi imposa a les institucions que assegurin la igualtat fonamental de tots en la distribució de la riquesa de la societat. I el segon principi els imposa que assegurin que les desigualtats econòmiques i socials contribueixin a millorar la posició dels ciutadans menys avantatjats. Mitjans per aconseguir-ho? Els que ja coneixem: impostos i lleis, com ara la de la propietat.

§15 L'ESTRUCTURA BÀSICA COM A OBJECTE: PRIMERA CLASSE DE RAONS

Hem quedat que el principal objecte de la justícia com a equitat es troba en l'estructura bàsica de la societat, en les seves institucions fonamentals. I en aquesta secció l'autor afronta una possible dificultat que John Locke ja havia formulat: en una societat entesa com un sistema de cooperació entre els ciutadans, és possible que al llarg del temps poques mans puguin acumular una gran quantitat de riquesa i de propietat, de manera que les grans concentracions

de capital acabin fent inviable la igualtat equitativa d'oportunitats. La resposta de l'autor diu que la tasca de les institucions bàsiques de la societat consisteix a evitar, justament, aquest problema bo i preservant les condicions que requereix la justícia distributiva.

Per tant, és necessari regular el mode com la gent adquireix la propietat, per tal que la seva distribució sigui més paritària. I aquí l'autor distingeix entre dos tipus de principis: a) els que regulen l'estructura bàsica de la societat i b) els que ulteriorment regulen directament les transaccions puntuals i lliures entre els ciutadans. I, contràriament al que pensen els utilitaristes, els segons no són suficients per si sols per garantir la justícia distributiva, que depèn sobretot del bon funcionament de les institucions fonamentals de la societat. Aquesta justícia com a equitat de les institucions, l'autor l'anomena "justícia de rerefons".

I els principis de justícia aplicats a les institucions de la societat serien atemporals i no dependrien de circumstàncies i condicions històriques concretes, de manera que poden assegurar l'equitat al marge de la influència de la història. Així és com l'autor es treu fàcilment de sobre la nosa que suposa que la vida d'una societat i la política que la regula estiguin sotmeses als imponderables dels canvis històrics: ja hem trobat la solució definitiva, eterna i universal al problema de la justícia en el món! Però dubto que el món estigui d'acord amb aquest veredict.

§16 L'ESTRUCTURA BÀSICA COM A OBJECTE: SEGONA CLASSE DE RAONS

John Rawls indica altres raons per justificar la idea que la justícia com a equitat té, com a àmbit principal d'aplicació, el conjunt de les institucions socials i polítiques de la societat. Es tracta del fet que aquestes institucions tenen una profunda i permanent influència sobre els ciutadans. A més a més, han de centrar-se en les desigualtats que de fet es donen entre els ciutadans i que condicionen les seves perspectives de vida segons tres factors o contingències: 1) la classe social d'origen, 2) les dotacions innates, o sigui, els talents i les habilitats de cadascú, juntament amb les oportunitats de desenvolupar-les, 3) la bona o mala sort al llarg de la vida. Es tracta de contingències socials, naturals i fortuïtes, però creen desigualtats reals. La justícia com a equitat ha d'afrontar-les, establint les regulacions necessàries que preservin la justícia del rerefons institucional de la societat.

Si aquesta estructura bàsica, com a règim social i econòmic, està ben regulada i compleix amb la funció pública d'educar els ciutadans perquè es vegin a si mateixos com a lliures i iguals, i estiguin disposats a la cooperació social, llavors les institucions fonamentals de la societat estimulen actituds d'optimisme i confiança en el futur, a més de la sensació que els ciutadans són tractats de manera equitativa.

§17 QUI SÓN ELS MENYS AVANTTJATS?

Per poder contestar cal acudir a la idea de béns primaris. Són les diferents condicions socials i els mitjans d'ús universal que garanteixen als ciutadans la possibilitat de desenvolupar-se personalment i com a membres cooperatius de la societat, i exercir les seves facultats morals. Com s'elabora la llista adequada dels béns primaris? No pas fent ús d'una doctrina moral comprensiva, que és personal de cadascú. I no és suficient tenir en compte fets psicològics, socials o històrics generals. El criteri és aquest: la llista dels béns primaris es fonamenta en una concepció política de la persona com a ésser humà lliure i igual, dotat de facultats morals i

capaç de cooperar en la societat. I així arribem a un llistat de 5 classes de béns primaris, que recullen trets objectius de les circumstàncies socials dels ciutadans:

1. Els drets i llibertats bàsics, com la de pensament i la de consciència. Altrament no podem exercir les dues facultats morals.
2. La llibertat de moviment i la lliure elecció de feina.
3. Per als càrrecs i posicions d'autoritat i de responsabilitat, els poders i prerrogatives que els són propis.
4. Els ingressos econòmics i la riquesa necessària per a aconseguir els propis fins.
5. Les bases socials que fan possible que els ciutadans sentin respecte envers ells mateixos (autorespecte).

Sobre la base d'aquests béns primaris objectius, qui són els ciutadans menys avantatjats? En una societat ben ordenada, o sigui, en una societat en què tots els ciutadans tenen assegurats iguals drets i llibertats bàsics i una igualtat equitativa d'oportunitats, els menys avantatjats són els qui tenen un nivell d'ingressos amb les expectatives més baixes per al cicle complet d'una vida humana.

§18 EL PRINCIPI DE DIFERÈNCIA: EL SEU SIGNIFICAT

El principi de diferència és un principi de justícia distributiva en sentit estricte. I està subordinat al rimer principi de justícia, el de les llibertats bàsiques iguals, i al principi d'igualtat equitativa d'oportunitats. I ha de ser aplicat dins del marc constitucional de fons, que entén la societat com un sistema de cooperació social mitjançant l'activitat productiva dels ciutadans.

Les regles públiques organitzen aquesta activitat productiva, que podem representar en un gràfic de corbes (p. 96) en què es tenen en compte dos grans grups socials: el més avantatjats i els menys avantatjats, i els sous i salaris que perceben. L'autor considera que el major rendiment dels més avantatjats té la funció equitativa de contribuir a millorar les expectatives de vida dels menys avantatjats. Dit al revés, si els més avantatjats i els menys avantatjats rebessin els mateixos ingressos (igualtat salarial), paradoxalment empitjoraria la situació dels menys avantatjats. La igualtat salarial no resulta equitativa. Per això cal definir què és la justícia incorporant també el principi de diferència. I la millor organització productiva de la societat seria aquella en què qualsevol rendiment dels més avantatjats contribuís a un major rendiment dels menys avantatjats. Ara bé, en la pràctica no és possible assolir aquesta situació, perquè s'arriba a un punt en què el major rendiment dels més avantatjats comença a no millorar el rendiment dels menys avantatjats. I, d'aquesta manera, el principi de diferència legítima passa a estar en contradicció amb el principi d'igualtat, que és el principi de justícia jeràrquicament prioritari i, per tant, el criteri del principi de diferència. La solució passa perquè les institucions bàsiques de la societat estiguin pendents de la corba que relaciona els millors beneficis que obtenen els més avantatjats amb la millora paral·lela o no dels menys avantatjats, i que redefineixin quan calgui les regles de la justícia distributiva segons el principi de diferència públicament legítim.

En efecte, per garantir una justícia equitativa i no merament igualitària, el principi de diferència diu que les desigualtats existents han de contribuir al benefici dels menys avantatjats; altrament, no estarien justificades i una societat ben ordenada no les podria tolerar. I com podem saber qui són els menys avantatjats? Definint-los mitjançant un índex de béns primaris. I així resulta que són els qui, tot i gaudir de les mateixes llibertats bàsiques i de les mateixes oportunitats equitatives que tothom, tenen un nivell d'ingressos i de riquesa inferior. Només aquest punt de vista seria rellevant en una societat justa, i no pas altres consideracions habituals, com la discriminació i les distincions basades en el gènere o la raça. L'única cosa que pretén la teoria liberal de la justícia com a equitat és articular els valors polítics essencials que justifiquin les institucions legals i socials necessàries per garantir la igualtat de tothom, també de les dones i de les minories.

§19 OBJECCIONS MITJANÇANT CONTRAEXEMPLES

L'autor recull tres contraexemples que semblen posar en qüestió el segon principi de justícia, el que legitima l'existència de diferències en la societat: a) si en el gràfic anterior es pot elevar lentament la corba fins al màxim i aleshores la diferència entre els més avantatjats i els menys avantatjats ja no resulta proporcional, sinó injusta; b) i, a la inversa, si la corba davalla lentament des del màxim, tampoc es millora proporcionalment la condició dels menys avantatjats, cosa que també resulta injusta. O sigui, l'augment important de guanys dels més avantatjats només comporta un augment petit de guanys per als menys avantatjats i, al revés, un augment gran de pèrdues dels primers va acompanyat de petites pèrdues per als segons. L'autor redargueix així; per al cas a), si la societat està ben ordenada ja que el principi de diferència està regulat pel principi d'igualtat i pels altres principis, la competència que es produeix entre els més avantatjats impedirà que la corba pugi fins a un màxim que perjudiqui els menys avantatjats. Val a dir que els més avantatjats no es podran unir en un grup que intenti augmentar els ingressos fins al nivell que perjudiqui els menys avantatjats. En resposta al cas b), si es produís, segur que en una societat ben ordenada existeix algun mecanisme que permet de transferir als menys avantatjats part dels grans beneficis que obtindrien els més avantatjats, per exemple els impostos, el sistema fiscal. Ara bé, com garantir en la pràctica una proporció justa entre els guanys dels més avantatjats i dels menys avantatjats? Segons Rawls no és possible establir uns límits que tothom estigué disposats a acceptar o que comptessin amb un consens ampli. Caldria tenir en compte molts factors que no es poden quantificar. Per això pensa que és millor deixar els límits sense definir. Tampoc no es pot defensar com a límit el de l'estricta igualtat de tots els béns socials, perquè llavors eliminaríem el segon principi de justícia, el principi no igualitari, ja que cal reconèixer la necessitat de les desigualtats en l'organització social i econòmica perquè la justícia sigui equitativa.

I el cas c) també serviria per criticar el principi de diferència. Ens imaginem tres possibles constitucions per a l'Índia en què es determinen tres relacions diferents de distribució dels béns primaris entre els indis i els britànics. En el primer cas, hi hauria una igualtat exacta; en el segon, s'assignarien més béns primaris als indis; i en el tercer, més als britànics. I l'objecció critica que el tercer cas sigui l'aconsellable, perquè els avantatges dels britànics no promouen les perspectives dels indis. Però l'autor rebutja aquest contraexemple, perquè fa dels indis i dels britànics uns indicadors rígids, mentre que la seva teoria només accepta com a indicador rígid la igualtat en els béns primaris. I el principi de diferència justifica les desigualtats només si la millor posició dels més avantatjats contribueix a millorar les expectatives dels menys avantatjats. És el principi de reciprocitat o de proporcionalitat. El principi de diferència no fa

referència a grups particulars que es guien per interessos egoistes, sinó simplement a nivells més elevats o inferiors d'ingressos i riquesa sobre la base d'una igualtat comuna, paritària. Per això el principi de diferència expressa un interès per tots els membres de la societat i només pot ser aplicat quan ja s'han satisfet els principis previs de justícia.

§20 EXPECTATIVES LEGÍTIMES, ACREDITACIONS I MÈRITS

En una societat regulada per la justícia equitativa, a l'hora de repartir els beneficis els ciutadans poden presentar pretensions personals legítimes i mostrar que se n'han fet mereixedors, que hi estan acreditats, ja que han seguit les regles públiques de la societat entesa com un sistema de cooperació social. De fet, al defora de d'aquestes regles públiques no hi ha cap criteri per saber si una pretensió concreta o expectativa està legitimada o no. Si, per tant, les institucions fonamentals de la societat compleixen amb els dos principis de justícia i amb les regles públiques que requereix un sistema de cooperació, la distribució dels beneficis entre els ciutadans serà justa per definició.

Ara bé, sovint invoquem un suposat mèrit moral que no encaixa en el concepte de mèrit explicat. Així suposem que el mèrit moral depèn del caràcter global de la persona i de les seves virtuts, o que les expectatives legítimes en el sentit anterior constitueixen un mèrit moral de la persona. I no és així, perquè el mereixement que aquí compta és el que ve definit per les regles públiques de la societat, no pel mèrit moral de la persona. De fet, la idea de mèrit moral depèn de la doctrina comprensiva que cadascú defensa. I no tothom combrega amb la mateixa concepció de la vida. Per això, en la vida pública no ha d'entrar en joc la idea de mèrit moral, sinó que cal substituir-la per la idea d'expectativa legítima o mereixement, tal com la justifica la concepció política de la justícia. I així els ciutadans acrediten haver aconseguit aquest mereixement públic, i no pas un mèrit moral, si es conformen a les regles del sistema de cooperació social.

Ara bé,

§21 SOBRE LA CONCEPCIÓ DE LES DOTACIONS INNATES COM UN ACTIU COMÚ

El talent de cadascú i la resta de característiques psicofísiques distintives, que l'autor anomena "dotació innata", no les posseïm perquè les hàgim merescut. Ara bé, les institucions fonamentals d'una societat ben ordenada han de satisfer el principi de diferència. I per això els ciutadans són recompensats perquè fan rendir les seves característiques personals posant-les també al servei del bé comú. En aquest sentit, les diferències degudes al talent i a les característiques personals constitueixen un actiu per a la societat. I ho són perquè donen lloc a nombroses complementarietats que són mútuament beneficioses. I això justifica que els ciutadans comparteixin equitativament els beneficis que es generen en el conjunt de la societat.

Per què l'autor proposa aquesta tesi? Perquè intenta salvar el segon principi de justícia, el de diferència, de manera que els ciutadans no sentin com a hostils al principi d'igualtat democràtica les diferències en els sous i en la riquesa entre els més i els menys avantatjats. I així la tesi de la justícia com a equitat aconsegueix que la filosofia política contribueixi a la pacificació de la convivència social, ja que tothom coopera al bé de tothom, la situació millor dels més avantatjats beneficia els menys avantatjats i regeix el principi de reciprocitat.

§22 COMENTARIS, TALL DE SÍNTESI, SOBRE LA JUSTÍCIA DISTRIBUTIVA I EL MÈRIT

Significa tot això que la justícia com a equitat és incompatible amb la idea de mèrit moral? No, segons l'autor. Només que la idea de mèrit moral ja pertany a una doctrina comprensiva, mentre que la teoria de la justícia com a equitat defensa una concepció política, o sigui, pública, acceptable per tothom, i no particular de la justícia distributiva. I aquesta teoria satisfà els requisits següents:

a) Justifica les desigualtats socials i econòmiques entre els ciutadans que són necessàries per al bon funcionament d'una societat industrial en un Estat democràtic modern.

b) Posa al centre de l'equitat el principi de reciprocitat, ja que entén la societat com un sistema de cooperació social en benefici de tots.

c) Permet d'establir regles que regulin les desigualtats d'ingressos i riqueses més serioses, de manera que redundin en benefici dels menys afavorits.

d) Reclama que es pugui verificar públicament que veritablement es produeix la justícia distributiva en la societat.

e) Impulsa a cercar principis que siguin relativament senzills i coherents amb la cultura política general d'una societat democràtica.

I considera l'autor que el principi de diferència també té la funció d'atraure les persones més capacitades a posicions socials de més responsabilitat, sobre la base de la lliure elecció d'ocupació i la igualtat equitativa d'oportunitats. Llavors una societat equitativa reconeix el mereixement obtingut públicament, i no en virtut d'una doctrina particular del mèrit moral, que no seria políticament factible: "Per tal de trobar una base pública de justificació, cal acudir a una concepció política viable de la justícia" (p. 115).

Tercera part L'ARGUMENT DES DE LA POSICIÓ ORIGINAL

§23 LA POSICIÓ ORIGINAL: LA CONFIGURACIÓ

La tercera part de l'obra explica i justifica com hauria d'estar configurada la posició original dels representants de la ciutadania en el moment en què es disposen a crear una societat democràtica liberal. D'aquesta manera, l'autor també vol justificar els dos principis de justícia com a equitat que ha defensat en les dues parts precedents.

Com que l'autor concep la societat com un sistema de cooperació social, afirma que la posició original, la que dona origen a aquesta societat liberal, modela dues coses: a) els termes equitatius que han de regir aquesta cooperació social dels ciutadans en benefici de tots i b) les restriccions acceptables sobre les raons en virtut de les quals els representants podran proposar uns determinats principis de justícia i rebutjar-ne uns altres.

L'autor canta les suposades virtuts del seu argument de la posició original. Per exemple, que manté una similitud amb els arguments propis de l'economia i de la teoria social, tot i que les

diferències són més fonamentals, com ara que la teoria de la justícia com a equitat vol construir la base pública d'una concepció política de la justícia i no es posa, doncs, al servei d'interessos particulars de persones i grups. A més a més, la posició original imposa als representants la simetria de situació respecte dels altres i el vel d'ignorància o límits en el coneixement previ.

I l'autor considera que la seva tesi constitueix una defensa del que és raonable en política, a diferència del que seria racional en filosofia. Afirmar, en efecte, que el seu interès rau a establir els principis raonables de justícia per a l'estructura bàsica. Considera que *raonable* fa referència a una idea moral intuïtiva bàsica, la que respon a la pregunta: quines constriccions es poden imposar als representants de la ciutadania en el moment de triar els principis de justícia? I són les indicades: simetria i vel d'ignorància. I creu que aquestes són les úniques restriccions raonables, si no volem fer dependre els principis de justícia d'hipòtesis psicològiques o socials, o de posicions ideològiques ja definides que posarien en perill la possibilitat d'un acord inicial.

El mateix autor reconeix l'artificialitat de l'argument de la posició inicial, ja que els representants de la ciutadania queden reduïts així a simples peces d'un mecanisme de representació, actors d'un experiment mental. I, abans que facin la seva feina, se'ls lliura un llistat o menú de principis de justícia, extrets de les concepcions de la justícia familiars, perquè es posin d'acord i n'elaborin una alternativa, que contindrà una base moral adequada per a les institucions democràtiques.

§24 LES CIRCUMSTÀNCIES DE LA JUSTÍCIA

L'autor es refereix a les condicions històriques de les societats democràtiques modernes. En concret, una escassetat moderada de recursos, la necessitat de la cooperació social de tothom i el pluralisme de concepcions diferents de la vida. I torna a insistir que la filosofia política no pot mostrar que una determinada doctrina comprensiva sigui superior a les altres. Per això torna a argumentar que una concepció política de la justícia no es pot fonamentar en cap doctrina concreta, altrament no respectaria el principi liberal de legitimitat pública, segons el qual l'exercici del poder polític ha de poder ser aprovat per tots els ciutadans simplement a la llum de la raó humana. D'aquesta manera creu l'autor que el sistema polític democràtic pot restar al marge dels conflictes religiosos i morals entre els ciutadans i els grups, el que ell anomena les circumstàncies subjectives de la justícia, ja que l'estructura bàsica de la societat no es fonamenta en cap concepció determinada del bé.

§25 CONTRICCIONS FORMALS I EL VEL D'IGNORÀNCIA

Aquesta secció l'autor argumenta que els principis de justícia han de ser, per força, generals i universals, com els primers principis de la moral: fan una contribució formal. A més a més, com ja ha dit mil vegades, han de ser públics. I creu que aquestes condicions es compleixen en el moment fictici de la posició original. Ara bé, matisa que aquesta posició original no s'ha de situar en un moment concret de la història, sinó que constitueix un criteri que es pot utilitzar en qualsevol moment per saber quins són els principis bàsics de la justícia com a equitat. O sigui, la posició original no té caràcter històric, sinó ideal o normatiu: és un model per explicitar els principis de justícia en una societat liberal democràtica i constitucional.

I en aquesta posició original, merament ideal, el vel d'ignorància té la funció d'eliminar les diferències, perquè ningú posseeixi un avantatge en el moment de la negociació, ja que situa les parts en simetria les unes amb les altres i així respecta el precepte bàsic de la igualtat formal entre tots. Per què? Perquè les parts desconeixen les doctrines i concepcions comprensives del bé de les persones que representen, així com les seves inclinacions psicològiques, i poden especificar les necessitats i requisits dels ciutadans a partir de la condició comuna d'éssers humans, i no pas a partir de les doctrines que defensen o altres consideracions més personals.

526 LA IDEA DE RAÓ PÚBLICA

Aquesta idea és necessària perquè els principis de justícia esdevinguin efectius. Implica que la societat es basi en un doble acord: a) sobre els principis de justícia política que regeixin les institucions fonamentals de l'Estat i de la societat i b) també sobre els principis generals de raonament i sobre les regles d'evidència. Ambdós aspectes es troben internament relacionats: d'una banda, els ciutadans han de poder comprendre la raonabilitat dels principis de justícia que els representants determinin en la posició original, i han de poder fer-ho segons les pautes del sentit comú i els mètodes i conclusions de la ciència; d'altra banda, la selecció dels principis de justícia en la posició original s'ha de fer de manera pública i respectant els mateixos principis generals de raonabilitat, i no pas obeint interessos particulars. Així és com s'assegura una base de legitimitat política, o sigui, pública. I aquesta base permet als ciutadans l'exercici del deure de civilitat, segons el qual han de defensar la legislació i les polítiques públiques en benefici de tots. Però, a la inversa, la mateixa legitimitat política obliga l'Estat a exercir el poder polític coercitiu de tal manera que tots els ciutadans el puguin acceptar públicament a la llum dels principis generals de la comuna raó humana.

Una teoria, doncs, de la justícia com a equitat expressa i defens valors polítics, que són de dues classes: a) els valors de la igual llibertat política i civil, de l'equitativa igualtat d'oportunitats, de la igualtat social i de la reciprocitat; b) els valors de la raó pública, que abasta les pautes d'investigació pública ben informada i raonable. Aquests valors reflecteixen un ideal de ciutadania: la voluntat de resoldre els problemes polítics fonamentals de manera pública, des de la llibertat i la igualtat comunes, i fent ús de la raó i de la ciència. I dels valors polítics i de raonabilitat es desprèn l'esmentat deure de civilitat pública, que ens obliga a raonar dintre dels límits fixats pel principi de legitimitat pública, segons les pautes d'investigació i de raonament compartits des d'una raó lliure.

Cal distingir, per tant, entre raó pública i raó no pública. La segona és la que s'observa en el funcionament de les associacions: els modes de raonament que tenen no són públics respecte dels ciutadans en general, ja que són interns i característics de la concepció particular que defensen. La raó pública, en canvi, està constituïda per aquells modes de raonament que tant els ciutadans en general com les mateixes associacions han d'adoptar en un context polític: els principis d'inferència, les regles d'evidència, els criteris de veritat, els models o patrons de correcció. Aquests modes comuns i públics de raonament ens estalvien de caure en la demagògia, en la retòrica o la simple persuasió: el que compta és la raó, no el discurs. El liberalisme polític apel·la a la raó pública per legitimar el poder polític en una societat democràtica. I ho fa perquè, segons l'autor, la societat política no és una associació, sinó un sistema públic de cooperació social.

§27 LA PRIMERA COMPARACIÓ FONAMENTAL

En la posició original, ¿com raonen les parts en defensa dels dos principis de justícia, o sigui, el principi de les llibertats bàsiques i iguals i des d'aquest el principi de diferència? El principi de diferència és un principi de justícia distributiva. S'assembla a la regla maximin, que és una regla pràctica per decidir en situacions d'incertesa. Però no descansa en aquesta regla.

En el moment de determinar els principis de justícia, les parts comparen de dos en dos els principis de la llista que se'ls ha donat prèviament. I van triant el principi que sembla descansar en un conjunt ponderat de raons més poderós que l'alternativa. Així, seguint aquesta idealització de la posició inicial, l'autor mateix passa ara a comparar els dos principis de justícia que proposa amb el principi d'utilitat mitjana. I creu que resulten ser superiors a aquest. En la present secció duu a terme la primera comparació, que argumenta així.

El principi d'utilitat mitjana és defensat pel qui entenen la societat com un sistema social organitzat de tal manera que en conjunt produeixi el major bé possible per a tots els membres. I com s'entén el bé a produir, depèn d'una determinada doctrina comprensiva, com ara l'utilitarisme social. L'autor propugna, en canvi, un concepte de societat com un sistema equitatiu de cooperació social, en la línia de la teoria del contracte social. La comparació entre totes dues concepcions mostra que el model utilitarista expressa un principi maximitzador i sumatiu de la justícia política, no un principi d'equitat, i que només indirectament contempla les idees de la igualtat i de la reciprocitat, com a necessàries per maximitzar el benestar social, però no com a principis en si. És per això que l'autor considera superior el seu propi model de justícia política.

En efecte, el model utilitarista estableix que les institucions de l'estructura bàsica de la societat han de maximitzar el benestar mitjà dels membres de la societat. En canvi, l'objectiu de la justícia com a equitat s'ofereix com a millor alternativa a l'utilitarisme, el perfeccionisme i l'intuicionisme, ja que proposa una base moral més adient per a les institucions d'una societat democràtica moderna. El que anomena, doncs, "primera comparació fonamental" és la que en les seccions següents realitzarà entre els dos principis de la justícia com a equitat i la teoria utilitarista. I la segona comparació se centrarà en el principi de diferència, ja que en la posició original les parts han de seleccionar un principi per regular les desigualtats econòmiques i socials, i l'autor creu que el que ell proposa també és superior a la teoria utilitarista, tot i que de manera no tan convicent com en la primera comparació. Finalment, creu que la primera comparació serveix per respondre a les crítiques que Buchanan, Gauthier i Nozick li han adreçat des de concepcions llibertàries de la justícia i de la societat.

§28 L'ESTRUCTURA DE L'ARGUMENT I LA REGLA MAXIMIN

La regla maximin estableix que en una situació d'incertesa adoptem l'alternativa el pitjor resultat de la qual sigui millor que els pitjors resultats de les altres alternatives. I l'autor defensa que és racional emprar la regla maximin a l'hora d'acordar els principis de justícia per a l'estructura bàsica, ja que en la posició original hi ha tres condicions que ho avalen, que són aquestes: 1) les parts no poden determinar les probabilitats de les possibles circumstàncies socials (situació inicial d'incertesa); 2) les parts només poden garantir com a millor resultat possible el pitjor de l'alternativa que seria millor que el pitjor de les altres alternatives i aquest

nivell garantible ja és prou satisfactori; i 3) les parts han d'evitar de perjudicar els representats, cosa que fan si bandegen les alternatives els pitjors resultats de les quals estarien significativament per sota del nivell garantible i serien així intolerables.

La regla maximin no viola el principi racional general de que cal maximitzar la satisfacció dels interessos personals o del bé. Només que en la posició inicial els agents maximitzen la utilitat esperada considerant els pitjors resultats pensables, però buidant de contingut aquesta utilitat.

D'altra banda, no cal que les parts en la posició original utilitzin la regla maximin: només és una eina heurística: serveix per descobrir quins són els interessos fonamentals a l'hora de dissenyar els principis de justícia que han de regular l'estructura bàsica.

En una societat ben ordenada, ¿a què correspon el nivell garantible? A la situació dels menys avantatjats. Una societat ben ordenada és un món polític i social altament satisfactori, ja que en ella es compleixen els dos principis de justícia. I resulta superior a una societat en què només garanteix el principi d'utilitat mitjana, ja que aquí el benefici en conjunt de la societat podria requerir la restricció o àdhuc conculcació dels drets i llibertats bàsics d'alguns ciutadans.

§29 L'ARGUMENT QUE ACCENTUA LA TERCERA CONDICIÓN

La primera condició establí que les parts descartessin estimacions de probabilitat, que són difícils de calcular i les parts no tenen la informació que caldria. Sí que tenen, en canvi, un coneixement general dels fets de sentit comú tant de la psicologia humana com de la sociologia política. I tenen la missió, en la posició original, de protegir de forma efectiva els interessos fonamentals dels seus representats i evitar possibilitats amb un resultat intolerable. L'argument, doncs, és aquest: ni les parts ni els representants mai posarien en perill els seus drets i llibertats bàsics, si hi ha una alternativa satisfactòria i fàcilment accessible. Per això el contingut de l'acord sobre l'estructura bàsica en la posició original pot ser reconegut i acceptat a perpetuïtat per les parts. I així creu l'autor que també es verifica la superioritat dels dos principis de justícia per sobre del principi d'utilitat mitjana. I considera que la seva concepció de la justícia per a l'estructura bàsica també garanteix que els ciutadans puguin satisfer els seus interessos religiosos, filosòfics i morals, en la mesura que siguin compatibles amb els principis públics de justícia.

§30 LA PRIMACIA DE LES LLIBERTATS BÀSIQUES

Les pretensions dels ciutadans poden entrar en conflicte amb les llibertats bàsiques iguals per a tothom. Per tant, els ciutadans han de fer compatibles les seves pretensions amb les llibertats més importants, com ara la llibertat de consciència. En el nivell de la posició original, el vel d'ignorància garanteix precisament que les parts no estiguin condicionades per pretensions particulars derivades de l'adscripció dels representats a una religió o a qualsevol altra doctrina.

Certament, qui defensa conviccions i creences personals les considera innegociables. Ara bé, el primer principi de justícia té primacia sobre el segon, ja que les llibertats bàsiques protegeixen interessos fonamentals que afecten tots els ciutadans. Per això gaudeixen d'una rellevància especial i estableixen una base pública segura per a la confiança mútua.

531 UNA OBJECCIÓ SOBRE L'AVERSIÓ A LA INCERTESA

Normalment distingim entre incertesa i risc. En el cas del risc acostumem a tenir una certa base d'evidència que ens permet d'estimar probabilitats, mentre que no és així en el cas de la incertesa. En la posició original, la situació contemplada és d'incertesa, no de risc.

L'objecció a la teoria de l'autor interpreta aquesta situació com si les parts estiguin marcades per una obsessiva aversió a la incertesa. L'autor hi respon que, si fos així, la irracionalitat del supòsit no portaria a l'adopció dels dos principis de justícia. En canvi, les parts parteixen dels interessos fonamentals dels ciutadans que representen i persegueixen l'objectiu d'assegurar-los els drets i llibertats bàsics, així com les oportunitats equitatives i una part adequada dels béns primaris d'ingressos i riquesa. No afronten, doncs, una incertesa irracional, sinó ja orientada per la importància d'establir una concepció pública de la justícia.

Es planteja també una altra objecció: que, en el fons, la justícia com a equitat és utilitarista, malgrat que l'autor rebutgi l'utilitarisme com a criteri de la justícia. La resposta, òbviament, és que no, perquè la utilitat que hi ha en la posició original només es refereix a la d'una concepció normativa ideal que permeti d'organitzar la justícia com a equitat. L'autor admet que es podria determinar una funció d'utilitat com a representació matemàtica e les propietats bàsiques dels ideals normatius, però subratlla que aquesta funció representativa no diu res sobre el contingut de la justícia com a equitat, ni coincideix amb la idea d'utilitat de la tradició filosòfica utilitarista.

El que la posició original mostra és el fet que hi ha raons molt bones de simplicitat i de practicitat perquè les parts adoptin els dos principis de justícia com a equitat per tal de garantir una concepció política de la justícia que doni estabilitat a la societat. La justícia com a equitat no és en ella mateixa utilitarista. I l'utilitarisme, en canvi, no garanteix els interessos fonamentals de cada ciutadà. No és veritat, doncs que per adoptar aquests dos principis sigui necessari partir d'una aversió extrema al risc.

La conclusió de la secció és clara: els interessos fonamentals dels ciutadans, units a les seves facultats morals, tenen primacia sobre tots els altres interessos.

532 UNA NOVA VISITA A LES LLIBERTATS BÀSIQUES IGUALS

Els dos principis de la justícia com a equitats són superiors al principi de l'utilitarisme. Nou argument que ho justifica: el nivell garantible segons la regla maximin és un món social altament satisfactori, gràcies al paper central de les llibertats bàsiques igual en un règim constitucional.

Aquestes llibertats poden entrar en conflicte entre si. De fet, cap llibertat bàsica és absoluta, sinó que pot ser limitada quan entren en conflicte entre si. Ara bé, una determinada llibertat bàsica només pot ser limitada o conculcada a favor de les altres llibertats bàsiques, i mai amb el pretext d'aconseguir un bé públic més gran. I l'esquema final de llibertats ha de restar igualment garantit per a tots els ciutadans.

També cal distingir entre la restricció i la regulació de les llibertats bàsiques. La segona assegura l'àmbit central en què s'apliquen. La primacia de les llibertats bàsiques els dona un estatus especial, que obliga a determinar-ne els casos fonamentals i a introduir un criteri de rellevància per als drets i llibertats particulars. L'autor el determina així: les llibertats bàsiques i llur

primacia han de garantir igualment a tots els ciutadans les condicions socials que són essencials per al desenvolupament ple de les dues facultats morals en els dos casos fonamentals següents: a) en l'aplicació dels dos principis de justícia a l'estructura bàsica de la societat i a les seves polítiques socials, cosa que garanteix la llibertat de pensament; i b) en l'exercici de la llibertat que els ciutadans tenen per formar-se una concepció del bé i perseguir-la i revisar-la al llarg de la seva vida, cosa que garanteix la llibertat de consciència i la llibertat d'associació.

El criteri, doncs, per saber si una llibertat és rellevant es troba en la pregunta si protegeix l'exercici ple i informat de les dues facultats morals de les persones en aquests dos casos fonamentals. Així és com s'han de jutjar, per exemple, les demandes de llibertat d'expressió, de premsa i de discussió, i el dret a tenir i mantenir l'ús exclusiu de la propietat personal, per posar algun exemple.

§33 L'ARGUMENT QUE ACCENTUA LA SEGONA CONDICIÓN

El primer argument a favor dels dos principis de justícia com a equitat rebutjava l'ús utilitarista de la regla maximin, ja que autoritza restriccions i conculcacions de les llibertats bàsiques. Ara l'autor proposa un segon argument: que el nivell garantible és altament satisfactori. I és així perquè s'apropa al millor que es pot aconseguir en la pràctica, ja que els dos principis de justícia compleixen tres requisits: 1) fixen definitivament els drets i llibertats bàsics, i la primacia que els pertoca, amb la qual cosa s'asseguren els termes de la cooperació social sobre la base del respecte mutu i la igualtat de tots. 2) La concepció política de la justícia estableix una base de raó pública compartida, clara i fiable (molt més del que fa el principi d'utilitat), i els principis del dret esdevenen així una part essencial de la raó pública. I 3) Les institucions bàsiques de la societat estimulen les virtuts cooperatives de la vida política: la responsabilitat, el sentit de l'equitat, l'esperit de compromís, la reciprocitat... Els dos principis de justícia fomenten aquestes virtuts i incorporen a la vida pública l'ideal de ciutadans com a persones lliures i iguals. Nodreixen així el desenvolupament d'hàbits i actituds que fan possible la cooperació social espontània i beneficiosa per a tothom, i incrementen el capital polític democràtic de la societat.

§34 LA SEGONA COMPARACIÓ FONAMENTAL: INTRODUCCIÓ

La primera comparació s'ha fet entre els dos principis de justícia com a equitat i el principi alternatiu de la utilitat mitjana per al conjunt de la societat. I ha resultat favorable, segons l'autor a la seva teoria. Ara proposa de fer una segona comparació per reforçar la superioritat des seus dos principis. Torna a ser amb el principi d'utilitat mitjana, però combinat amb un mínim social apropiat, de manera que semblaria poder substituir el principi de diferència, ja que també garantiria les llibertats bàsiques iguals i la igualtat equitativa d'oportunitats. L'autor anomena aquesta proposta "principi d'utilitat restringida". I considera que, efectivament, compleix amb la tercera condició de la regla maximin, atès que ofereix seguretat davant les pitjors possibilitats. L'autor ha de provar, per contra, que tant els més avantatjats com els menys es mostrarien favorables al seu principi de diferència per damunt del principi d'utilitat restringida.

§35 LES RAONS DE LA PUBLICITAT

Les raons que l'autor proposa per justificar la superioritat de la seva teoria de la justícia estan avalades per les idees de publicitat, reciprocitat i estabilitat. Considera, doncs, que els seus principis descansen en el reconeixement i en l'aprovació públics, i que regulen efectivament l'estructura bàsica de la societat.

Pel que fa a la publicitat, l'autor hi veu tres nivells: 1) el reconeixement mutu que es fan els ciutadans dels dos principis de justícia i el coneixement que tenen del fet que les institucions de la societat satisfan aquests dos principis; 2) el reconeixement mutu que es fan els ciutadans dels fets generals que tenen en compte les parts en la posició original: el coneixement i les creences de sentit comú; i 3) el reconeixement mutu que es fan els ciutadans de la justificació completa en què descansa la teoria de la justícia com a equitat.

Així, una societat ben ordenada és aquella en què s'assoleixen els tres nivells de la publicitat. Serà, doncs, una societat sense ideologia, ja que no descansa en cap doctrina comprensiva concreta i els ciutadans donen el seu suport a les institucions de la llibertat de pensament i de la llibertat de consciència. La gent coneix els principis de la justícia política i sap que les institucions bàsiques els satisfan. A més a més, la condició de publicitat que ha de complir una teoria política de la justícia també té un paper educatiu important, ja que fomenta la cultura democràtica.

La qüestió, doncs, per dur a terme la segona comparació és aquesta: quin seria el principi de justícia distributiva més adequat: el principi de diferència o el principi d'utilitat restringida?

§36 LES RAONS DE LA RECIPROCITAT

El principi de diferència inclou una idea de reciprocitat, cosa que el fa superior al principi d'utilitat restringida. Les desigualtats d'ingressos i de riquesa queden regulades pel principi de diferència. I hi ha bones raons per no aplicar el principi de la igualtat i mantenir les diferències. En la posició original, les parts accepten les desigualtats perquè tenen la conseqüència que milloren efectivament la situació de tothom, sobretot per als qui guanyen el mínim. I és així perquè en el principi de diferència hi ha implícita una idea de reciprocitat, que selecciona un punt focal natural entre la igualtat i l'eficiència. Aquesta idea exigeix que els més avantatjats no assoleixin un punt d'avantatge superior en què ja es comenci a perjudicar els menys avantatjats. I l'estructura bàsica de la societat ha de vetllar perquè no s'arribi a aquesta situació. I els ciutadans lliures i iguals assumeixen un compromís d'equitat davant les inevitables contingències de la vida.

En conclusió, sempre que els més avantatjats contribueixin al bé de tots i particularment dels menys dotats, és equitatiu que gaudeixin d'una situació superior en ingressos i riquesa, relacionada amb els seus talents naturals socialment ben utilitzats.

§37 LES RAONS DE L'ESTABILITAT

La concepció política de la justícia ha de garantir l'estabilitat. Per fer-ho cal que es compleixin, gràcies a ella, dues condicions: 1) que la concepció generi el suport dels ciutadans i 2) que les institucions que l'assumeixen siguin autoregulables. Els ciutadans, doncs, desenvolupen formes

de pensar i de sentir que donen crèdit a la concepció política de la justícia i accepten com a justes les institucions existents. O sigui, en una societat ordenada segons els dos principis de justícia, la majoria dels ciutadans accepta l'ordre polític com a legítim.

El segon principi de justícia imposa que l'augment de beneficis dels més avantatjats també beneficiï els menys avantatjats. Per això, les institucions bàsiques de la societat han de trobar un principi de distribució. Però no és possible trobar-ne un que elimini totes les tendències a la no cooperació o a la interminable renegociació. Què pot fer llavors la concepció política de la justícia? Pot fer el que ja fa sempre.

Tres coses: 1) desplegar el paper educatiu que té. De fet, gràcies a aquesta concepció els ciutadans es comprometen a una cooperació social mútuament avantatjosa, basada en la reciprocitat que el principi de diferència estableix. 2) Aplicar el principi de diferència a l'estructura bàsica, de manera que aquesta asseguri que la societat en conjunt, i sobretot els menys avantatjats, treu profit de la variació en les contingències. I 3) explotar el fet que els drets i llibertats bàsics de tots els ciutadans modelen una cultura pública que estimula la confiança mútua i les virtuts cooperatives.

Així, el principi de diferència expressa un acord originari perquè la desigualtat en ingressos i riquesa no generi un conflicte social per culpa de la injustícia. Per tant, no cal haver de renegociar contínuament la distribució de la riquesa, ja que els principis bàsics estan millor assegurats amb la justícia com a equitat que no pas amb el principi d'utilitat restringida.

§38 RAONS CONTRA EL PRINCIPI DE LA UTILITAT RESTRINGIDA

El principi de la utilitat restringida és indeterminat. I, en canvi, per assegurar la justícia en una societat democràtica cal una mesura interpersonal pública manejable. Rawls considera que la seva teoria l'ofereix amb la introducció de la idea dels béns primaris. Per aquesta raó no és preferible el principi d'utilitat.

La segona raó diu que el principi d'utilitat demana més als menys avantatjats del que el principi de diferència demana als més avantatjats, cosa que pot generar tensions psicològiques i inestabilitat social. Cal evitar, doncs, d'entrar en el segment del conflicte amb el pretext de maximitzar la utilitat.

La tercera raó per no preferir el principi d'utilitat restringida és el fet que conté la idea d'un mínim social. Ara bé, com determinar-lo? Cal algun principi per fer-ho. Per exemple, el d'un dividend social no l'accepten ni la teoria de la utilitat ni la de l'equitat. Un altre principi derivaria del mínim més baix necessari per assegurar que no es produeixin tensions excessives entre ciutadans lliures i iguals. I això passaria si els recursos socials que es reben permeten portar una vida humana decent i satisfer les necessitats dels ciutadans segons es considera així en la nostra societat. Ara bé, aquest criteri és imprecís, perquè requereix definit un mínim que dependrà del nivell de riquesa de la societat. A més a més, és diferent del que estableix la justícia com a equitat: el que, juntament amb la totalitat de les polítiques socials de l'estructura bàsica, maximitza les perspectives dels menys avantatjats al llarg del temps.

Tanmateix, Rawls reconeix que tots dos principis són coincidents en la pràctica: el que la societat deu als ciutadans en virtut de llur humanitat pot ser molt semblant al que se'ls deu com a persones lliures i iguals. Només que el principi de diferència seria superior perquè garanteix que els menys avantatjats no abandonin el seu compromís de reciprocitat amb la

societat, no deixin de fer-hi una aportació i continuïn pensant que els millors avantatges dels altres redunden en benefici d'ells, els menys avantatjats, cosa que no garanteix el principi d'utilitat restringida. O sigui, el principi de diferència especifica un mínim social que deriva d'una idea de reciprocitat. I permet que la justícia distributiva reguli les diferències socials acceptables, que són les que tenen per base la classe social d'origen, el talent de cadascú i la bona sort al llarg de la vida. Aquest és el criteri d'equitat d'una democràcia de propietaris, com diu l'autor.

§39 COMENTARIS SOBRE LA IGUALTAT

L'autor es pregunta en quin sentit la justícia com a equitat és una concepció igualitarista. Resposta: perquè recull les raons per regular/controlar les desigualtats econòmiques i socials:

1a) Hi ha necessitat i desigs urgents que queden satisfer, mentre que els menys urgents dels altres sí que són satisfets. I tots hauríem de tenir el que és suficient per satisfer les necessitats bàsiques.

2a) Cal impedir que una part de la societat domini la resta. Si les desigualtats són grans i es percep com a dolenta aquesta dominació, augmenta la desigualtat política, a part de la desigualtat social i econòmica.

3a) En la desigualtat hi ha un element que s'apropa a allò que és intrínsecament dolent: sovint s'associa a desigualtats d'estatus social, de manera que els de menor estatus es consideren i són considerats inferiors, cosa que aboca a actituds de deferència i servilisme enfront de la dominació i l'actitud arrogant dels superiors.

4a) Si la societat fa ús de procediments equitatius, o sigui, oberts i competitius, la desigualtat pot ser intrínsecament dolenta o injusta, com en el cas del monopoli o del domini polític d'una minoria rica. En canvi, una desigualtat moderada és condició de la justícia econòmica i política.

Per tant, l'estatus fonamental en una societat ben ordenada ha de ser el d'una ciutadania igual. I només a partir de la igualtat ha d'entendre's la justificació d'altres desigualtats. La justícia com a equitat assumeix el compromís polític públic de preservar les condicions que la relació d'igualtat exigeix. Això implica un mínim social basat en una idea de reciprocitat, en comptes d'un mínim que només cobreix les necessitats humanes essencials. El concepte de mínim adequat ve donat per les idees intuïtives fonamentals de la persona i de la societat que la justícia com a equitat recull de la cultura democràtica.

§40 OBSERVACIONS FINALS

En les seccions precedents s'han dut a terme dues comparacions entre els dos principis de justícia com a equitat i el principi d'utilitat. I el resultat ha estat favorable, segons l'autor, a la seva teoria, ja que el principi de diferència formula de manera senzilla una idea de reciprocitat per a una concepció política de la justícia, idea que és essencial per a la igualtat democràtica. Així es pot garantir que en una societat democràtica tothom es pugui beneficiar de les polítiques públiques, com és la intenció del raonament de les parts en la posició original.

Tanmateix cal tenir en compte que tampoc no és possible que la posició original superi els límits d'un judici pràctic, en què no resulta factible explicitar totes les consideracions en què

descansa. Això sí: es tracta d'un balanç de raons importants, favorable als dos principis de justícia i que permet de construir una concepció política raonable.